

Historie: Odešli. Ale neměli je rádi. Němci i Češi, kteří opustili Československo

- CZ24 News | 21. října 2023

ČESKO: Naše země dostatečně nevyužila potenciál lidí z emigrance. Kámen úrazu bylo až donedávna dvojí občanství. Při hodnocení odsunu Němců zapomínáme, že podobné události se děly například v Polsku, Maďarsku nebo Rumunsku. Poněkud šalamounské rozhodnutí prezidenta Pavla. Rozkol mezi „osmačtyřicátníky“ a „osmašesedátníky“. To vše zaznělo na besedě organizace Mozaiky - Platform dialog.

Téma besedy bylo Pražské jaro a sametová revoluce, a pozvání turecké neziskové organizace, vycházející z mírového učení Fethullaha Gülena, přijel doc. PhDr. Pavel Mücke, PhD, z Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd.

Emigrant není hanlivé slovo

„Současné české dějiny v současném českém podání jsou dějiny svědků a pamětníků. Což je chronologicky nějakých 80 až 100 let. Přelomová etapa byla v období druhé světové války, ale jak se proměňují generace a pamětníků bohužel ubývá, takže soudobé dějiny jsou taková plovoucí bublina,“ uvedl na úvod Mücke. „Zatím co emigrace je řekněme migrační pohyb, který směřuje z domovské země do zahraničí s trvalejším rázem, tak exil je podobný, ale je k tomu ještě dodána politická aktivita. Řada emigrantů, která odešla do zahraničí, tak se začala politicky angažovat až v zahraničí – anebo naopak.“

Představil se pak slovy: „Jsem z oddělení, které se zabývá dějinami sociálními a kulturními a tam nás zajímají takzvané malé dějiny, tedy osudy některých lidí, malých skupin, které nejsou tak vidět. Takže jde o příspěvek k dějinám společnosti jako celku.“

Coby kdyby...

A pak ještě „promýšlení“ historie, co by se stalo, kdyby... Někdo může podle Mückeho namítnout, že „... toto historikům nepřísluší, protože události se staly v nějakém sledu a s tím nic neuděláme. Na druhé straně jestliže máme zkoumat dějiny objektivně a nezaújatě, tak k tomu patří zvážení významu událostí či lidí v dějinách a k tomu patří i to, že se ptáme, co by se stalo jinak, proč přisuzujeme nějaký význam nějaké události. Toto bádání se začíná intenzivně rozvíjet a začínají první práce, které se snaží dodržet dobové prameny, ale zvažují se určité alternativy. Někdy to prostě člověk vidí až z retrospektivy, co by se stalo, kdyby...“

„Říká se, že na proměnu režimů od totalitního k demokracii je třeba někdy tři až čtyři generace. Takže jsme stále v období transformace. V období 1948 až 1989 Československo a zejména české země utrpěly úbytkem zhruba 450 000 lidí. A to jsou čísla poměrně orientační, řada expertů říká, že to bylo ještě o poznání více,“ pokračoval akademik Mücke.

„Zabýval jsem se také dějinami cestování a cestovního ruchu a vím, že se dříve statistiky dělaly trochu ledabyle a na koleně a někdy vůbec. Pro historické poznání po několika desetiletí se pak nemáme o co opřít. Diskutuje se hodně o tom protikomunistickém odboji, který je specifický tím, že postrádal regulérní mezinárodní uznání a jeho protagonisté se s tím po celý život potýkali. Promítá se to i do nazírání na tuto problematiku do dnešních dnů. Klasickým případem je diskuse kolem bratrů Mašínových, jestli mají být vyznamenáni či nikoliv. Zase se to bude řešit na konci října. Současný pan prezident to vyřešil šalamounsky, to znamená, že ocení jejich sestru a myslím, že i

posmrtně maminku.

To byl příklad exilového hnutí poúnorové doby.“

Hledání a (ne)nacházení kořenů

Dějiny krajanských hnutí a exilových aktivit podle Mückeho často nebývají, vyjma první a druhé světové války, tak frekventovány. „V případě jiných období to není příliš bráno v potaz. Přitom tito lidé v zahraničí vyvíjeli pročeskoslovenské aktivity, ale je to poněkud pozapomenuto. Zabývat se exilem je samozřejmě z hlediska historika samozřejmě složitější než zpracování domácích dějin, kdy jdete do archivu nebo vyzpovídáte pamětníky. Je tu také geografická bariéra, musíte někam vyjet, těžko se dohledávají lidé, dost těžko se dá třeba rozklíčovat, zda se v určité lokalitě nějakí lidé s českými kořeny nacházeli. Dějiny exilu se tedy zpracovávají velice těžko. To samozřejmě neznamená, že by se zpracovávat neměly a v mezinárodní perspektivě například u střeoevropských národů – Poláků, Němců, Maďarů či Slováků, tak v tom máme určité zpoždění. Dějiny exilu u nás ještě čekají na mnohá témata, která je ještě třeba zpracovat.“

Mücke dále konstatoval: „Jeden z představitelů exilu byl třeba Pavel Tigid se svojí pozdější manželkou Ivanou. On byl v exilu dvojnásobně. Nejen v letech druhé světové války, kdy působil v československém vysílání BBC v Londýně, pak se vrátil do Československa a po únoru 1948 odešel a působil v exilovém hnutí jako novinář a politik a vydával proslulý časopis Svědectví, jehož vydávání bylo zastaveno v souvislosti s novými časy v devadesátých letech. Po roce 1989 se vrátil do Československa, byl předním politikem, stál v čele Ministerstva kultury a byl na tomto poli poměrně činný, což je docela velká výjimka mezi někdejšími československými exulanty, protože ne všichni se vraceli a už vůbec se nedokázali uchytit v tehdejší československé a české politice.“

Po roce 1968 byla v zahraničí pro nás poměrně příznivější atmosféra k emigrantům z východní Evropy. „Po roce 1948 to bylo jinak, kontinent byl rozvrácen a byl tu velký hospodářský nedostatek. Takže lidé, kteří po druhé světové válce odcházeli z Československa, tak se nacházeli v uprchlických táborech a naopak po roce 1968 řada lidí sice v uprchlických zařízení nějaký čas pobyla, ale záhy se jim dostalo například stipendií, nabídek zaměstnání či transferu do dalších zemí. To přijetí tedy bylo daleko vstřícnější než u minulé generace,“ pokračoval docent Mücke.

O elitu komunisté nestáli

„Po roce 1948 komunistický režim v podstatě vítal, když ta elita odešla, protože o ně až tak nestál. Po roce 1969 byla snaha, aby se část emigrantů ze zahraničí vrátila, prodlužovala se lhůta, kdy byla beztrestnost, když se dotyčný vrátil do Československa a teprve od roku 1970 byli lidé, kteří zůstali v zahraničí, vyšetřováni z trestného činu nedovoleného opuštění republiky. Byly s nimi zahajovány soudní procesy, které zpravidla končily tak, že byli odsouzeni v nepřítomnosti ke ztrátě občanské cti, majetku a odsouzeni k nějakému trestu odnětí svobody v řádu několika let. Takto bylo do roku 1989 odsouzeno přes sto tisíc osob. Je také třeba říci, že se někteří vrátili a když v druhé polovině sedmdesátých let Československo přijalo Helsinskou legislativu, bylo možné upravit vztah k Československu, kdy se mohli domluvit se státem, a přijmout občanství země, ve které se nacházeli. U nás se museli takzvaně vyplatit, uhradit Československu částku třeba za odstudované roky na vysokých školách nebo vyrovnat závazky. Nevztahovalo se to na muže, kteří neprošli vojenskou základní službu.“

Ne vždy byli exulanti z roku 1968 „osmačtyřicátníky“ vítáni, mnozí lidé z Československa byli některými poúnorovými emigranty považováni za komunisty nebo ty, kteří byli nějak spjati s poúnorovým režimem. Ze západních zemí, kde pobývala řada českých exulantů, se po roce 1968 vrátila domů jen menšina. Pokud se rozhodli pro návrat, tak v delším časovém horizontu, na konci devadesátých let nebo hluboko po roce 2000. Tedy takzvaně „na důchod“.

„Porevoluční období mohlo přinést vzestup krajanských aktivit, ale přineslo také deziluzi z toho, jak se vývoj v Československu ubírá, kdy se více ztotožňovali s Československem než s Českou republikou a Slovenskem,“ pokračoval Mücke.

„Ani vůči emigrantům, přicházejícím zpět, nepanovala příliš vstřícná atmosféra. Možná tak ze začátku a navenek, ale pak v každodenní realitě nikoliv. Neuralgickými body byla třeba otázka restitucí majetku, soudních rehabilitací i o zavedení institutu českého občanství pro československé krajany, protože český právní řád dlouho neznal institut dvojího občanství. V tom byl velmi konzervativní. Mnozí lidé nechápali, proč jim stát nechce dát občanství, když jim jej v mnoha případech ani nevzal.

Nakonec se to v roce 2011 povedlo.“

„V koncepcích využívání zahraniční pomoci u krajanů v zahraničí Česká republika zase poněkud kulhá, a to již po desetiletí,“ zhodnotil situaci docent Mücke.

Nám to vždy trvá víc než jiným...

„Pro zajímavost, polská vláda v 70. letech realizovala se SRN otázky odškodnění daleko intenzivněji a s větším úspěchem, než to bylo u vlády Československé a následně České republiky. Tady se to dlouhou dobu nepodařilo vyrovnat, a to byl i problém v navázání diplomatických vztahů. A to se vrátilo v 90. letech. Ono je problém vytrhávání věcí z kontextu, kdy se na konci války vítězné mocnosti zkrátka dohodly na tom, že jednou z příčin světové války bylo i německé osídlení. To se netýkalo jen Československa nebo Polska, ale takto byla odsunuta značná část Němců z rumunského Banátu a také z Maďarska, ale tam tolik Němců zas nebylo, takže to nebyl tak velký demografický zásah,“ uvedl na závěr besedy Pavel Mücke.

[ZDROJ](#)